

**«АЗЫРКЫ ТАБИЯТ ТААНУУНУН КОНЦЕПЦИЯЛАРЫ» КУРСУНУН МАЗМУНУНУН
КЕСИПТИК БАГЫТТАЛЫШЫ**

**ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ СОДЕРЖАНИЕ КУРСА «КОНЦЕПЦИИ
СОВРЕМЕННОГО ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ»
PROFESSIONAL ORIENTATION OF THE CONTENT OF THE COURSE "CONCEPTS OF
MODERN NATURAL SCIENCE"**

***Аннотация.** Бул макалада «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсунун мазмунунун кесиптик багытталышы жөнүндөгү маселелер каралган.*

Ачкыч сөздөр: кесиптик багытталыш, студенттердин келечектеги кесиптик ишмердүүлүгү, системалык ой жүгүртүүнү өстүрүү.

***Аннотация.** В данной статье рассмотрена проблема о профессиональной направленности содержания курса «Концепции современного естествознания».*

Ключевые слова: профессиональная направленность, будущая профессиональная деятельность студентов, развитие системного мышления.

***Annotation.** This article considers the problem of professional orientation of content of the course "Concepts of modern natural science".*

***Keywords:** professional orientation, future professional work of students, development of systems thinking*

«Азыркы табият таануунун концепциялары» курсунун мазмунунун кесиптик багытталышы тууралуу сөз кылаардан мурда «кесиптик багытталыш» деген терминдин маанисин ачып көрсөтсөк. Ал үчүн төмөнкү суроолорго жооп табышыбыз керек: «багытталыш», «кесиптик багытталыш» деген түшүнүктөр педагогиканын теориясында жана практикасында кандайча аныкталат? Окутуунун кесиптик багытталышын кандайча камсыз кылыш керек?

Психологиялык адабияттарда «багытталыш» термининин көптөгөн аныктамалары бар. Түшүнүктүн, биздин оюбуз боюнча, мазмунун тагыраак жана толук ачып көрсөткөн кээ бир аныктамаларга токтолобуз. Н.К.Шабановдун ою боюнча, «багытталыш» түшүнүгүн биринчилерден болуп С.Л.Рубинштейн ачкан. Ал: «Адамдын муктаж болуп же кызыгып жаткан нерсесине, ал үчүн эң зарыл, кызыктуу нерсеге болгон көз карандылык же аны түшүнүп баамдоо ошол нерсеге болгон багытталышты жаратат. Багытталыш бири-бири менен тыгыз байланышта болгон эки шартты камтыйт: а) предметтик мазмунду, анткени багытталыш – бул дайыма бир нерсеге, кандайдыр бир белгилүү предметке багыталгандык, жана б) бул учурда пайда болгон күч аракет» [1].

В.Кузин адамдын багытталышы «... адам өз ишмердүүлүгүндө, курчап турган чөйрөсү менен мамиле түзүүдө жетекчиликке алган максаттар жана каалоо-тилектер» деп түшүнөт [2].

А.А.Темербекова багытталышты адамдын мотивациялык ишмердүүлүгүндөгү белгилүү структуранын түзүлүшүнүн натыйжасы катары карайт. Багытталыш адамдын мүнөзүнүн структурасында жетектөөчү орунду ээлейт, ал адамдын жеке өзгөчөлүгүн ачык көрсөтүп турган тараптардын бири. Педагогикалык теорияда билим берүүнүн, окутуунун, сабак берүүнүн ж.б. кесиптик багытталыш маселесине арналган көп сандаган изилдөөлөр бар. Ошону менен бирге «кесиптик багытталыш» термининин көптөгөн аныктамалары да бар. Алардын кээ бирин айта кетели.

А.А.Темирбекованын көз карашы боюнча, кесиптик багытталышты адамдын жалпы багытталышынын өзгөчө структурасы катары караса болот. Ал структурасынын алдындагы башка структуралар менен логикалык байланышта болуп, адамдардын ортосундагы ички ресурстардын өз ара аракетинен, ошондой эле максаттуу педагогикалык таасирдин жана жалпы социалдык шарттардын процессинде калыптанган билимдин белгилүү тармактарына болгон кызыгуусу, мамилелеринен

байкалат. Кесиптик багытталыш – бул субъектин өзүн-өзү билүүсү же түшүнүүсү гана эмес, башкалар аны кандай билип түшүнгөндүгүн аныктоону билдирет. Бул өзүн өзү таанып билүү жана өзгөчө пикирди иштеп чыгуу муктаждыгын калыптандырууну, өзүнө карата рефлексия сыяктуу психологиялык кубулушту өстүрүүгө негизделген ички аң-сезимдүү мамилени билдирет. Бул маселелерди баскычтар боюнча чечүү адамдын кесиптик багытталышын калыптандырууга өбөлгө болмокчу [3].

З.Бахадирова кесиптик багытталышты тандап алган кесиби, келечектеги адистин квалификациялык мүнөздөмөсү менен байланыштырат [4].

Б.Н.Мухаметова окутуунун кесиптик багытталышты окуу-тарбиялык процесстин ар бир компонентинин адамдын маанилүү кесиптик сапаттарын калыптандырууга, кесиптик функцияларын аткаруу үчүн билимдеринин, көндүмдөрүнүн калыптанышына багытталгандыгы деп түшүнөт [5].

Л.М.Масленникова окутуу процессинин кесиптик багытталышын «...студенттерди келечектеги кесиптик ишмердүүлүгүн эске алуу менен окутуу» катары аныктайт [6].

Бул макалада биздин негизги максатыбыз «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсу боюнча окутуунун кесиптик багытталышын ишке ашыруунун жолдорун издөө.

О.В.Долженконун жана В.Л.Шатуновскийдин кээ бир сунуштарын окутуунун кесиптик багытталыш принцибин ишке ашыруу жолдору катары карасак болот. Мисалы, окуу процессинин борборуна өнүгүп жүрүп отурган системаны же кесиптик ишмердүүлүктү коюу окуу процессинин мазмунун «толук ача» турган негиз болушу мүмкүн. Бул негиз студенттин өз билимин өзү уюштуруусунун каражаты катары болушу мүмкүн, ал, өзгөчө башталгыч курстарда, окуп-үйрөнүп жаткан дисциплинанын маанисин ачып көрсөтүшү мүмкүн. Келечектеги кесиптик ишмердүүлүк муктаждыктары көз карашы менен алганда дисциплинанын мааниси, окуп үйрөнүүдө аны чечүүгө жардам берүүчү маселелер түшүнүктүү болмоюнча, студенттерден чыгармачыл активдүүлүктү күтүүгө болбойт. «Кесиптик ишмердүүлүктүн системасын калыптандыруу үчүн окуучунун ишмердүүлүгүнүн жолдору кандай болуш керек?» деген суроого алар бул ишмердүүлүк жеке кесиптик ишмердүүлүк менен берилген дисциплинаны окуп-үйрөнүүдө калыптанган ишмердүүлүктүн дал келүүсү менен аныкталат деп белгилешет [7].

Р.У.Ахмерова жогорку окуу жайларында жалпы илимий дисциплиналарды окутуу процесси үчүн профилдештирүүнүн төмөнкү жолдорун белгилеп, иштеп чыккан:

- белгилүү теорияны айтып бергенден кийин аны адистигинде кандай пайдаланууга мисалдар берилет (окуу материалдарын иллюстрациялоо жана конкреттештирүү);

- белгилүү теориялык жоболорду карап чыккандан кийин билимдерди кесиптик кырдаалдарга жараша пайдалануу жана салыштыруу жүргүзүлөт;

- окутуу процессинде теориялык жоболор жана мыйзамченемдүүлүктөр адистештирилген системалардын жана объектилердин негизинде чыгарылат;

- окуу процессине келечектеги адистигинде колдонуучу техникалык жабдууларды киргизүү (кесиптик приборлорду колдонуу);

- кесиптик мазмундагы маселелерди чечүү [8].

Курс боюнча окутуу процессин кесиптик багытталган деп качан эсептейбиз деген суроого мурун калыптанган түшүнүк боюнча «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсунун дидактикалык системасынын мазмунун баалайлы. Курстун болжолдуу программасын, сунуштаган окуу китептерин, окуу куралдарын, жумушчу программаларды, автордук курстарды, мультимедиялык комплекстерди, диссертациялык изилдөөлөрдү ж.б. талдап биз педагогикалык теорияда «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсунун кесиптик багытталышына арналаган изилдөөлөр жокко эсе деген жыйынтыкка келдик. Бирок «Физика», «Химия» ж.б. курстар боюнча кесиптик багытталышты ишке ашырууга арналган изилдөөлөр педагогикалык теорияда жетиштүү. Мунун бир нече себеби бар. Биринчиси – «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсу - жаңы курс. Экинчи, ошондой эле, мүмкүн башкы себеби - «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсу трансдисциплинардык негизде түзүлгөндүгү. Мындай курстун кесиптик багытталышын жүзөгө ашыруу жеңил эмес.

Студенттердин келечектеги кесиптик иш аракети үчүн «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсунун маанисин аргументтүү түшүндүрүү кесиптик ийгиликке жетишүүнү көздөйт. Ошондуктан, алардын кесиптик чөйрөсүндөгү проблеманын табигый илимий негизин ачып көрсөтүү зарыл.

Биздин оюбуз боюнча, «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсунун кесиптик багытталышын ишке ашыруунун биринчи кадамы окутуунун практикалык түзүмүн курстун дидактикалык системасына киргизүү болуш керек. Бул практикалык түзүм лабораториялык-практикалык сабак формасында берилиш керек.

Экинчиден табигый билимдердин өндүрүштүк-технологиялык жана социалдык-башкаруу функцияларын ачуу менен тандап алган адистикте иштөөдө алган билимдерин кесиптик ийгиликке түрткү берүүдө кандай пайдаланышы мүмкүн экендигин көрсөтүү зарыл. Мисалы азыркы молекулярдык биологиянын жетишкендиктерин айтуу менен эл аралык мамилелер тармагында окуп жаткан келечектеги адистердин көңүлүн дары-дармектерди (демек курал-жаракты) иштеп чыгууларды жана булардын кандай кесепеттери болушу мүмкүн экендигин студенттер менен талкуулап алардын көңүлүн буруу керек.

Азыркы кезде пайдаланылып жаткан мамлекеттик программаларды кайрадан карап чыгып, бирдиктүү ченемдерден жекечеленген окуу курстарына өтүү зарыл. Мисалы, тоо-кендерин казып чыгаруу же нефтехимиялык ишканаларда иштеген экономистке сактоо закону жөнүндө эволюциянын синтетикалык теориясына караганда көбүрөөк жана тагыраак билиши керек. Ал эми ири дарылоочу-диагностикалык борборду тейлеген экономистке геобиологиялык циклдер жана түрүү организмдердин молекулярдык деңгээлдеги чөйрөгө ийкемделиш өзгөчөлүктөрүн билүү зарыл.

Системалык ой жүгүртүүнү өстүрүүнү менен бирге башка бирөөлөрдүн чечимин аткаруучуну эмес, азыркы коомдун өз жолу менен жүргөн, активдүү, демилгелүү, таламдуу мүчөсүн тарбиялашыбыз керек.

Бул жагдайдан алганда семинардык сабактар студенттердин чыгармачыл мамилесин жана чечимди кабыл алуудагы өз алдынчалыгын өнүктүрүүгө мүмкүндүк берет. Оптималдаштырууга, варианттарды тандоого жекече тапшырмаларды аткарганда студент өзүнүн жекече жөндөмдөрүн көрсөтүп, натыйжа үчүн жеке жоопкерчилигин сезе алат. Бул келечектеги башкаруучу үчүн абдан маанилүү.

Дүйнөгө болгон системалык көз караш азыркы адамдын көз карашынын бөлүнбөс бөлүгү. Ал орто мектепте эле калыптанат, бирок жогорку билим берүү окуу жайында студенттердин системалык түшүнүктөрү белгилүү өзгөрүүлөргө, анын ичинен негизин дүйнөгө болгон синергетикалык көз карашты чагылдырган постнеклассикалык илимий парадигма жаткан «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсунун таасири менен, дуушар болот. Мындай көз караш студенттерге табигый илимдердин мүмкүн болгон, анын ичинен техникалык же экологиялык эле эмес, гуманитардык жана социалдык-экономикалык проблемаларды чечүү үчүн көптөгөн колдонууларын көрүп билүүгө жардам берет.

Биздин оюбуз боюнча, булар азыркы жогорку мектепте окуп үйрөнгөн эң маанилүү, керектүү жана кызыктуу сабак болгон жана өнүктүрүү жана жакшыртуу боюнча чоң келечеги бар «Азыркы табият таануунун концепциялары» курсун окутуунун негизги проблемалары.

Адабияттар

1. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. –М.: Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1946.-703м.
2. Кузин В.С. Психология.-М.: Высшая школа, 1982.-225с.
3. Темербекова А.А. Дифференцированное обучение как средство формирования профессиональной направленности личности школьника материалах школьного курса математики. Дисс. ...канд.пед.наук.-Томск, 1996.-179с.
4. Бахадирова Закия. Профессиональная направленность общеобразовательной подготовки студентов (на примере обучения физике в технических вузах). Автореферат дисс. ...канд.пед.наук. – Ташкент, 1990.-15с.
5. Мухаметова Б.Н. Профессиональная направленность лабораторно-практических занятий в педвузе как условие интенсификации подготовки учителей. Автореферат дисс. ... канд. пед.наук.-Казань, 1998.-19с.
6. Масленникова Л.В. Профессиональная направленность преподавания курса физики при подготовке инженерных кадров. Автореферат дисс. ... канд. пед.наук. –М., 1991.-16с.
7. Долженко О.В., Шатуновский В.Л. Современные методы и технология обучения в техническом вузе.-М.: Высшая школа, 1990.-190с.

8. Ахмерова Р.У. Реализация принципа профессиональной направленности обучения в вузе средствами профилизации. Автореферат дисс. ... канд. пед.наук.-М., 1998. -16с.